

Dvacet let od smrti profesora dr. Jana Doležala

Dne 12. ledna 1965 zemřel v Praze ve věku 63 let profesor dr. Jan Doležal. Starší generaci je znám jako ředitel Ústavu lidské práce (do roku 1946), vedoucí katedry psychologie a ředitel Psychologického ústavu UK na FFUK, zakladatel časopisu Československá psychologie a její první šéfredaktor, dlouholetý předseda Československé psychologické společnosti. Výčet jeho působení ve formální struktuře československé psychologie však slouží spíše pro informaci mladší generaci psychologů než pro charakteristiku jeho činnosti a osobnosti, podobně jako smyslem každého výročí nemusí být zevrubné hodnocení činnosti nebo osobnosti, ale může být také výrazem lidské pozornosti a profesionálního vděku za vykonanou práci.

Profesor Doležal byl vždy považován za vynikajícího organizátora vědy. To platí nejen pro jeho činnost v Ústavu lidské práce, na filozofické fakultě UK, ve vědeckém kolegiu a v časopise Československá psychologie. Byl významným spoluorganizátorem a duší mezinárodního psychotechnického kongresu, který se konal roku 1934 v Praze, stál u zrodu nového plánu výuky jednooborové psychologie v padesátých letech a vybudoval jednu z nejlepších psycholo-

gických laboratoří v rámci univerzity. Nemálo významná byla i jeho činnost aplikační a konzultační, vyplývající jak z jeho dlouholetých zkušeností v průmyslu, tak z jeho širokého vzdělání.

Profesor Doležal studoval na Karlově univerzitě a na univerzitě v Lipsku nejen psychologii, ale také filozofii, sociologii, národní hospodářství a pedagogiku. Zdůrazňoval užitečnost abstraktního myšlení a exaktních experimentálních, matematických a fyziologických metod v psychologii. Již před získáním doktorátu na Lipské univerzitě nastoupil místo v Psychotechnickém ústavu prof. Sachsenberga na nynější Technické univerzitě v Drážďanech a léta před tím trávil většinu času ve Wundtově psychologickém ústavu v Lipsku. Proto je profesor Doležal středem zájmu historiků psychologie nejen československých, ale i německých. Jeho pobyt v Německu zkrátil a nakonec ukončil nástup nacistů k moci, kteří mu jako československému státnímu občanu v r. 1932 odebrali další povolení k pobytu.

Po svém návratu domů se stal spoluředitelem tehdejšího Ústředního psychologického ústavu (později Ústavu lidské práce), který začal s energií jemu vlastní zbavovat psychologického provincialismu a založil jej na moderních interdisciplinárních základech, jak to odpovídalo jeho vzdělání i zkušenostem. Pečeť tohoto jeho základního profilu pak nese celá jeho činnost i v ostatních oblastech a funkcích, které vykonával. U příležitosti dvacátého výročí úmrtí prof. Doležala nejde jen o připomínku základních údajů a vzpomínku. Využíváme tohoto výročí k uveřejnění některých dosud neznámých skutečností, které život a dílo profesora Doležala, byť i jen ve zlomkovité formě dokreslují.

Laskavostí dr. Soni Hermochové získala katedra psychologie r. 1983 listinný materiál z pozůstalosti prof. Doležala, který představuje sbírku, významnou pro hodnocení vývoje psychologie v Československu.

Ve sbírce jsou životopisné materiály

(písemné i fotografické), seznamy publikací, některé patentové přihlášky přístrojové techniky z třicátých let, koncepty článků pro tisk, koncepty a texty přednášek pro rozhlas a různá školení, jakož i osnovy přednášek pro vysokoškolské studenty a poznámky k přednáškám a konferencím, referáty Doležalových studentů, seznamy zkušebních otázek, separáty jeho prací (v češtině a němčině) i separáty prací jiných autorů.

Většina poznámek je českých, některé jsou napsány německy. Na všech je patrná snaha o přesnost vyjádření, objektivnost a kvantifikaci. Jeho poznámky o výzkumných metodách v psychologii jsou opřeny o rozsáhlé historické znalosti, vysoko cenil odkaz Wundtův a jeho školy. Znovu a znovu se vrací k otázce co je to psychologie, co je jejím předmětem, jaký je vztah teorie a praxe. Zamýšlí se nad problematikou lidské práce a nad způsoby, jak ji racionalizovat.

Seznam zapsaných přednášek na filozofické fakultě v roce 1921–22 ukazuje, ke kterým učitelům v Praze chodil Doležal na přednášky. Byli to: Drtina (Úvod do filozofie), Král (Nástin vývoje české filozofie), Kozák (Základy logiky a dějiny logických nauk), Rádl (Třídění a charakteristika věd, Filozofický seminář), Krejčí (Psychologie, Psychologické praktikum, Filozofický seminář), Foustka (Úvod do psychologie), Křepínský (Nástin historické mluvnice španělské), Chollet (Kurs francouzského jazyka), Osíčka (Kurs anglického jazyka), Šeracký (Experimentální psychologie dětství a mládí), Kádner (Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie), Chlumský (Akustická stránka řeči, Srovnávací fonetika).

Dominuje korespondence rodinná, ale hodně je zastoupena i korespondence oficiální, např. je zde dopis ministra sociální péče Zdeňka Nejedlého z 27. února 1948, v němž vyslovuje J. Doležalovi dík za úspěšné dosavadní vedení Ústavu lidské práce, s přáním, aby i jako vysokoškolský profesor mohl podnětně přispívat k dalšímu vývoji Československého ústavu lidské práce. Ze dne 13. 6. 1951 je dopis M. Milana, který je důležitým zdrojem informací o archívních dokumentech k historii psychotechniky na Slovensku.

Mezi zahraniční korespondenci jsou důležité zejména dopisy z Německa (např. od O. Klemma, F. Kruegera a dalších), ale i z jiných zemí. Například v dopise přátelům v Československu z prosince 1945 rekapituluje J. Brožek své působení v USA od 25. 11. 1939, kdy přijel do New Yorku, až do konce války. V dalších dopisech dojednává s Do-

ležalem výměnu psychologické literatury. Dopisem z 21. 3. 1947 se E. Simonson obrací na J. Doležala s žádostí o radu ohledně vydávání nového mezinárodního časopisu. Profesor psychologie G. J. Dudycha v dopise z 11. 12. 1947 se zmiňuje o zásilce separátů zasláných J. Doležalovi. Od F. Baumgartnerové-Tramerové přišel J. Doležalovi dopis datovaný 10. 12. 1945, v němž v návaznosti na dřívější, předválečné kontakty se píše zejména o zaslání testového materiálu do Československa.

K historicky cenné osobní dokumentaci patří: Diplom doktora filozofie v Lipsku z roku 1930 a pražská nostrifikace z roku 1933, jmenovací dekret mimořádného profesora pro obor experimentální a užité psychologie z roku 1947, jmenovací dekret docenta pro obor psychotechniky z roku 1937. Mezi dokumenty je i dekret, kterým byl profesor Doležal roku 1947 a opět roku 1962 jmenován ředitelem Psychologického ústavu při filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Z 20. srpna 1930 je tu pracovní a osobní charakteristika, kterou na dr. J. Doležala podává prof. E. Sachsenberg i dokument z roku 1927, podepsaný ředitelem Psychologického ústavu Univerzity v Lipsku F. Kruegerem, že v letech 1922–1926 působil J. Doležal v uvedeném ústavu.

Mezi dokumenty jsou charakteristiky Ústavu lidské práce a organizační řád, které vypracoval prof. Doležal. Zachoval se i Doležalův stručný náčrt historie psychotechniky v Československu. Skládá se ze sedmi částí: I. Úvod: počátky psychotechniky v Československu, II. Údoby Ústředního psychotechnického ústavu československého, II. Krajinský ústav v Bratislavě, IV. Nedostatky pouhého výběru – výběr součástí problému organizace práce, V. Ústav lidské práce, VI. Válka, VII. Československý ústav práce. Je zde celá řada dalších historických dokumentů, mimo jiné i zákon ze dne 24. 6. 1947, jímž se zřizuje Československý ústav práce.

V roce 1981 hodnotil přínos J. Doležala pro Psychotechnický ústav Technické vysoké školy v Drážďanech P. G. Richter v práci „Gründung und Entwicklung des Psychotechnischen Institutes an der TH Dresden 1920–1940“, která vyšla na Technické univerzitě v Drážďanech. Zvláštní pozornost věnuje Doležalovu působení v Německu v letech 1926–1932. Uvedená práce byla přifazena ke sbírce.¹⁾

1) Část listinného materiálu z pozůstatosti prof. J. Doležala, týkající se jeho působení v Německu, poskytla S. Hermochová-P. G. Richterovi z NDR.

Podle Doležala je vývoj vědy charakterizován velkými kritiky — sám mezi takové patřil.
Zb. Bureš, J. Hoskovec, J. Štikar

Emil Hejl, sedmdesátiletý

Psychologie práce se nevyvíjela v Československu zcela jednoznačně a jednostranně. V různých obdobích přispívala k rozvoji různých oblastí společenské praxe; ale na druhé straně požadavky praxe této praxe podněcovaly další rozvoj psychologie práce. Od roku 1947 byla takovou oblastí společenské praxe bezpečnost práce. Přispěla k tomu skutečnost, že v roce 1946 vzniklo pod vedením docenta dr. Alexandra Ivanova v Ústavu lidské práce v Praze samostatné oddělení bezpečnosti práce. V r. 1949 začalo toto oddělení vydávat čtvrtletník *Bezpečnost a hygiena práce*, v jehož redakční radě nacházíme dnešního akademika prof. MUDr. Švestku, a v redakčním kruhu i našeho jubilanta Emila Hejla.

V oddělení bezpečnosti práce ÚLP a později v Ústavu bezpečnosti práce ROH po určitou dobu pracovali vedle doc. Ivanova další psychologové: Zb. Bureš, M. Burešová, J. Hoskovec, J. Křivohlavý, O. Matoušek, L. Stejskal, J. Štikar. Tito psychologové měli velmi úzké styky s výrobní praxí a bezpečnostními techniky v jednotlivých podnicích. Mezi některými z nich a psychology se vyvinuly dlouhodobé odborné a přátelské vztahy. Emil Hejl patří právě do této skupiny pracovníků praxe, kteří správně pochopili význam psychologického poznání a svou celoživotní prací k jeho rozvoji a aplikaci účtyhodně přispívali.

K průkopníkům šíření a uplatňování psychologických poznatků ve strojírenské praxi bezesporu náleží i Emil Hejl, který se 10. dubna 1984 dožil v plné životní svěžesti sedmdesátí roků. Narodil se ve Skleném, okres Svitavy, v dělnické rodině. Nejprve se vyučil soustružníkem kovů v Adamově. V období 1933 až 1937 odešel do Prahy, kde studoval vyšší průmyslovou školu strojírenskou a opět se do Adamova vrátil, a to již natrvalo. Převážnou část své životní dráhy věnoval bezpečnosti, hygieně práce, zdravotní a duševní hygieně. Na katedře psychologie FFUK v Praze se zúčastnil prvního běhu studia psychologie práce pro vedoucí pracovníky. Jubilant je znám jako autor zdařilých publikací z oblasti bezpečnosti práce. Největšího úspěchu dosáhla jeho publikace, která je určena pracovníkům základního článku řízení „Mistr a bezpečnost při práci“. Od r. 1956 vyšla v deseti českých, pěti

slovenských vydáních a našla kladnou odezvu i u čtenářů v Rumunsku.

Z dalších prací lze jmenovat publikace: *Chraň se úrazu, Pro zdraví a krásu ženy*. V kostce o bezpečnosti práce ve strojírenství. V roce 1983 v nakladatelství Práce, Bratislava, vyšla jeho další kniha z oblasti bezpečnosti práce *Vedoucí pracovník a bezpečnost při práci*. V současné době se připravuje české a druhé slovenské vydání této knihy.

Ve všech svých pracích citlivě a přitom věcně uplatňuje poznatky psychologie práce. Klade značný akcent na úkoly vedoucích při jednání, vedení a řízení pracovních kolektivů. Při zpracování odborné tematiky spolupracuje s odborníky různých odvětví: lékaři, psychology a ergonomi.

Radu roků působil jako úspěšný lektor na nižších stupních výchovy vedoucích pracovníků, kde přednášel o bezpečnosti práce a úrazovosti ve vztahu k selhání lidského subjektu při vzniku úrazů a nehod. Je doposud vyhledávaným soudním znalcem pro obor bezpečnosti práce, členem regresní komise při ONV Blansko, členem sekce pro mimopracovní úrazovost při Komisi pro bezpečnost a hygienu práce Rady CSVTS v Praze. Dlouhá léta byl členem poradního výboru pro bezpečnosti práce při FMVS Praha a Odborového svazu pracovníků ve strojírenství Praha. Aktivně se zúčastnil mezinárodních jednání v oboru bezpečnosti práce v SSSR, NDR, Světového kongresu k bezpečnosti práce v Jugoslávii a výstavy o bezpečnosti práce ve Francii.

Vedle odborného zaměření se dále věnuje společensky významné práci na úseku beletristických a regionálních prací. I zde se odráží jeho vřelý vztah k životu a práci člověka, který svojí prací přetváří okolní svět, aby na druhé straně v dialektické jednotě sám byl tímto světem dotvářen. Vážíme si plného lidství a osobní důslednosti, se kterou Emil Hejl po celý svůj život přistupuje k naplňování společenských cílů.

Nezištné a nadšené je úsilí, se kterým nestárnoucí sedmdesátník pln optimismu nadále předává vše to, co za plodná léta svého života načerpal. Do dalších roků mu přejeme plné zdraví a hodně tvůrčích sil.
Z. Bureš, L. Stejskal

Dr. Jan Zadražil odešel

Dne 23. prosince 1984 zemřel ve věku 81 let dr. Jan Zadražil, úzký spolupracovník dr. Jana Doležala, pracovník bývalého Ústavu lidské práce v Praze, průkopník profesionálního poradenství v Československu, zakladatel psycholo-